सूब सेनको उपन्यासकारिता

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत
नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौ
पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

बबरजङ्ग थापा
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौ

२०६८

सूब सेनको उपन्यासकारिता

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत
नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौा
पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
बबरजङ्ग थापा
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौा
२०६८

शोधनिर्देशकको सिफारिस

प्रस्तुत ‘सूब सेनको उपन्यासकारिता’ शीर्षकको शोधपत्र नेपाली स्नातकोत्तर द्वितीय वर्षका छात्र **बबरजङ्ग थापाले** मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । उहाांको यो शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि. नेपाली विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

....

(**कृष्णप्रसाद घिमिरे**)

सहप्राध्यापक

मिति : २०६८/०१/०७

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

मितिः २०६८/०१/१९

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागका छात्र बबरजङ्ग थापाले स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पारेको **सूब सेनको उपन्यासकारिता** शीर्षकको शोधपत्र सोही प्रयोजनको लागि स्वीकृत गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन-समिति	**हस्ताक्षर**
१. **प्रा. राजेन्द्र सुवेदी** (विभागीय प्रमुख)	....
२. **सह प्रा. कृष्णप्रसाद घिमिरे** (शोधनिर्देशक)	....
३. **उप प्रा. रामप्रसाद भट्टराई** (बाह्य परीक्षक)	....

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत **सूब सेनको उपन्यासकारिता** शीर्षकको शोधपत्र मैले आदरणीय गुरु श्री **कृष्णप्रसाद घिमिरे**को प्राज्ञिक निर्देशनमा तयार पारेको हु । आफ्नो कार्यव्यस्तता हादाहादै पनि अमूल्य समय दिई शोधकार्य पूरा गर्न अतुलनीय योगदान पुऱ्याउनु हुने शोध निर्देशकज्यू प्रति म हार्दिक कृतज्ञता एवम् श्रद्धाभाव व्यक्त गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधविषयमा शोधकार्य गर्न अवसर जुटाउने नेपाली केन्द्रीय विभाग एवम् विभागीय प्रमुख प्रा. राजेन्द्र सुवेदीप्रति म हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । यसैगरी शोधपत्र सम्पन्न गर्नका लागि सामग्री सङ्कलन गर्न महत्त्वपूर्ण सहयोग पुऱ्याउनुहुने तथा अन्य सल्लाह सुझाव दिई सहयोग गर्नु हुने शोधनायक श्री सूब सेनप्रति म हार्दिक आभारप्रकट गर्दछु । प्रस्तुत शोधकार्यको क्रममा यससाग सम्बन्धित पुस्तक पढ्न दिने केन्द्रीय पुस्तकालय कीर्तिपुरप्रति पनि हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । मेरो अध्ययनको सफलताको लागि सदैव आशीर्वाद दिनुहुने हजुरआमा पुतलादेवी थापा, साथै आफ्नो पसिना खर्चेर मेरो अध्ययनलाई यस अवस्थामा ल्याई पुऱ्याउने पिता मोतीबहादुर थापा र माता मानकुमारी थापाप्रति म आजीवन ऋणी छु । त्यस्तै, शोधकार्यमा प्रत्यक्ष रूपमा सहयोग गर्ने दाजु दुर्गाजङ्ग थापा, शरदजङ्ग थापा र बहिनी ईश्वरा थापाप्रति हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

यो शोधपत्र तयारीका क्रममा विभिन्न कोणबाट कुनै न कुनै प्रकारको सहयोग गर्नुहुने साथी विमल खनालप्रति हार्दिक धन्यवाद प्रकट गर्दछु । शोधपत्रको आकार निर्माणका लागि शुद्ध रूपमा टङ्कण गरी सहयोग पुऱ्याउने मित्र जितेन्द्र सहयोगीप्रति हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

अन्त्यमा यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभाग, त्रिभुवन विश्वविद्यालय कीर्तिपुर समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

शैक्षिक सत्र : २०६४/०६६
क्रमाङ्क: ११६
मिति: २०६८/०१/०७

....
(**बबरजङ्ग थापा**)
शोधार्थी
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि.कीर्तिपुर

सङ्क्षेपीकृत शब्दसूची

आइ. ए.	-	इन्टरमिडिएट अफ आर्टस्
एम. ए.	-	मास्टर अफ आर्टस्
एस.एल.सी.	-	स्कूल लिभिङ् सर्टिफिकेट
गा.वि.स.	-	गाउा विकास समिति
गा.पं.	-	गाउा पञ्चायत
डा.	-	डाक्टर
नि.मा.वि.	-	निम्न माध्यमिक विद्यालय
पृ.	-	पृष्ठ र पृष्ठभूमि
ते.सं.	-	तेस्रो संस्करण
दो.सं.	-	दोस्रो संस्करण
छै. सं.	-	छैठौा संस्करण
वि.एल.	-	व्याचलर अफ ल
वि.सं.	-	विक्रम सम्वत्
सम्पा.	-	सम्पादक र सम्पादन

विषयसूची

परिच्छेद - एक
शोधपरिचय

१.१ विषय परिचय.. १
१.२ समस्याकथन.. १
१.३ शोधकार्यको उद्देश्य.. २
१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा.. २
१.५ शोधकार्यको औचित्य र महत्त्व.. ४
१.६ शोधकार्यको सीमाङ्कन.. ४
१.७ सामग्री सङ्कलन विधि.. ४
१.८ शोधविधि.. ५
१.९ शोधपत्रको रूपरेखा... ५

परिच्छेद - दुई
सूब सेनको सृजनाको पृष्ठभूमि

२.१ सूब सेनको सङ्क्षिप्त जीवनी ६
२.१.१ जन्म र जन्मस्थान... ६
२.१.२ शिक्षादीक्षा.. ६
२.१.३ जीवनदर्शन.. ७
२.१.४. साहित्यमा रूचि र प्रेरणा.. ७
२.२ सूब सेनका व्यक्तित्वका विभिन्न पक्षहरू.. ८
२.२.१ निजी व्यक्तित्व र स्वभाव... ८
२.२.२ साहित्यिक व्यक्तित्व... ९
२.२.२.१ नियात्राकार व्यक्तित्व.. ९
२.२.२.२ कवि तथा काव्यकार व्यक्तित्व.. १०
२.२.२.३ उपन्यासकार व्यक्तित्व.. ११
२.२.२.४ कथाकार व्यक्तित्व... ११
२.२.२.५ निवन्धकार व्यक्तित्व.. १२
२.२.२.६ नाटककार व्यक्तित्व.. १२
२.२.३ साहित्येत्तर व्यक्तित्व.. १३
२.२.३.१ अनुसन्धानात्मक व्यक्तित्व.. १३

२.२.३.२ संस्मरणकार व्यक्तित्व........ १३
२.२.३.३ इतिहासकार व्यक्तित्व........ १४
२.२.३.४ प्रशासक व्यक्तित्व........ १४
२.२.३.५ राजनैतिक व्यक्तित्व........ १५
२.३ सूब सेनको जीवनी र उपन्यास लेखनबीच अन्तःसम्बन्ध........ १६
२.४ निष्कर्ष........ १७

परिच्छेद - तीन

उपन्यास सिद्धान्त र नेपाली उपन्यासको विकासक्रम

३.१ उपन्यासको उद्भव १८
३.२ उपन्यासको परिभाषा १८
३.३ उपन्यासका तत्त्वहरू २०
३.३.१ कथानक २१
३.३.२ पात्र/चरित्र........ २२
३.३.३ सारवस्तु/विचारतत्त्व २३
३.३.४ दृष्टिविन्दु २४
३.३.५ परिवेश २५
३.३.६ भाषा........ २६
३.४ नेपाली उपन्यासको विकासक्रम........ २७
३.५ निष्कर्ष........ ३०

परिच्छेद - चार

औपन्यासिक तत्त्वका आधारमा सूब सेनका उपन्यासहरूको विश्लेषण

४.१ डााडाको जून उपन्यासको विश्लेषण ३२
४.१.१ कथानक ३३
४.१.२ पात्र/चरित्र ३४
४.१.३ सारवस्तु/विचारतत्त्व ३७
४.१.४ दृष्टिविन्दु ३८
४.१.५ परिवेश ३८
४.१.६ भाषा ३९
४.२ शिखर उपन्यासको विश्लेषण ३९
४.२.१ कथानक ४०

४.२.२ पात्र/चरित्र ४१
४.२.३ सारवस्तु/विचारतत्त्व ४५
४.२.४ दृष्टिविन्दु ४६
४.२.५ परिवेश ४६
४.२.६ भाषा ४७
४.३ अञ्जूश्री उपन्यासको विश्लेषण ४९
४.३.१ कथानक ४९
४.३.२ पात्र/चरित्र ५१
४.३.३ सारवस्तु/विचारतत्त्व ५३
४.३.४ दृष्टिविन्दु ५४
४.३.५ परिवेश ५४
४.३.६ भाषा ५५
४.४ आन्दोलन उपन्यासको विश्लेषण ५६
४.४.१ कथानक........ ५६
४.४.२ पात्र/चरित्र ५७
४.४.३ सारवस्तु/विचारतत्त्व ५९
४.४.४ दृष्टिविन्दु ५९
४.४.५ परिवेश ६०
४.४.६ भाषा ६०
४.५ जीवनशास्त्र उपन्यासको विश्लेषण ६१
४.५.१ कथानक ६१
४.५.२ पात्र/चरित्र ६२
४.५.३ सारवस्तु/विचारतत्त्व ६४
४.५.४ दृष्टिविन्दु ६४
४.५.५ परिवेश ६५
४.५.६ भाषा ६५
४.६ वीरसिक्का उपन्यासको विश्लेषण........ ६६
४.६.१ कथानक ६६
४.६.२ पात्र/चरित्र ६७
४.६.३ सारवस्तु/विचारतत्त्व ६९
४.६.४ दृष्टिविन्दु ७०
४.६.५ परिवेश ७०
४.६.६ भाषा ७१

४.७ हेमा उपन्यासको विश्लेषण ७१
४.७.१ कथानक ७२
४.७.२ पात्र/चरित्र ७३
४.७.३ सारवस्तु/विचारतत्त्व ७५
४.७.४ दृष्टिविन्दु ७५
४.७.५ परिवेश ७५
४.७.६ भाषा........ ७६
४.८ निष्कर्ष ७६

परिच्छेद - पााच

सूब सेनका औपन्यासिक प्रवृत्ति

५.१ नारी समस्याको उद्घाटन र मुक्तिको चाहन........ ७८
५.२ निम्न वर्गीय पात्रहरूको प्रयोगमा जोड ७८
५.३ सामाजिक विकृति र विसंगतिप्रति तीव्र व्यङ्ग्य........ ७९
५.४ राष्ट्रभक्तिको उद्बोधन........ ८०
५.५ सामाजिक यथार्थको प्रस्तुति ८०
५.६ यौन मनोविज्ञानको प्रयोग ८१
५.७ समकालीन राजनीतिक परिवेशको चित्रण........ ८२
५.८ तृतीय पुरुष दृष्टिविन्दुको प्रयोग ८२
५.९ दुखान्त र सरल भाषाशैलीको प्रयोग ८३
५.१० निष्कर्ष ८४

परिच्छेद - छ

उपसंहार (मूल्याङ्कनात्मक निष्कर्ष)

८५-८८
परिशिष्ट (क) सूब सेनको परिचयात्मक विवरण ८९-९१
सन्दर्भ सामग्रीसूची........ ९२-९३